

Хорошев Олександр Миколайович,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін,
Національній університет цивільного захисту України,
м. Харків, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Серед соціальних інститутів сучасного суспільства освіта займає одну з провідних позицій. Головна мета освіти – впливати на процес соціалізації людини, формувати професійні та соціальні компетентності особистості, яка була б спроможна до творчості та самовизначення, мала розвинене почуття відповідальності. Соціальні проблеми, які виникають в сфері освіти, пов’язані з її роллю в сучасному світі, з тими функціями, які вона виконує, а також з проблемами тих соціальних груп, які задіяні в цій сфері. Можна виділити низку вікових та професійних груп, які взаємодіють в сфері освіти. Це дошкільнята, молодші школярі, старші школярі, учні училищ, ліцеїв, гімназій, здобувачі вищої освіти, вчителі, батьки, викладачі вищих навчальних закладів, співробітники, що зайняті в інфраструктурі освіти тощо. У кожній з цих груп є свої особливі цілі та задачі, свої особливі соціальні, психологічні та інші проблеми, з якими повинен впоратися соціальний працівник. Саме він є головним об’єктом соціальної роботи у сфері освіти, в тому числі і вищої.

Предметом соціальної роботи в системі вищої освіти є посередницька діяльність між викладачами та здобувачами вищої освіти, тобто діяльність з метою гармонізувати відносини між ними та сприяти більш сприятливому та ефективному виконанню функцій освіти як соціального інституту суспільства. А з цього витікає необхідність приділяти більше уваги не тільки взаємодії в учбових колективах, але й позаучбовій діяльності у вишах, до формування системи позитивних соціально-рольових відносин в колективі, відносин толерантності, поваги та взаєморозуміння. Основними задачами соціальної роботи в сфері освіти можна вважати: учбово-виховні, науково-методичні,

діагностичні, психокорекційні, оздоровчі, соціально-правові, консультативні, просвітницькі тощо. Соціальний же працівник, в свою чергу, повинен спілкуватися з учасниками освітнього процесу, допомагати та консультувати їх. Основна задача соціального працівника – це в першу чергу психологічна підтримка та забезпечення соціально-правового захисту своїх підопічних.

Питання соціальної роботи у сфері освіти характерні як для розвинених країн, так і для тих держав, що розвиваються. Наприклад, питання загального доступу до навчання, цифрова нерівність, корегування існуючих навчальних програм є актуальними як для країн Африки та Латинської Америки [7], так і для всіх європейських держав [2].

Першочерговим завданням сучасної освіти є розвиток безперервної системи навчання протягом усього життя людини, щоб вона у будь-якому віці змогла знайти своє місце у житті та на ринку праці. У зв'язку з цим в останні роки активізувалися дискусії щодо стрімкого розвитку онлайн-навчання, у тому числі й неформального, що призводить до появи нових вимог як до викладача, так і до соціального працівника, який має зв'язувати можливості потенціального учня з потребами суспільства. У свою чергу зазначене, з одного боку, сприяє прогресу у галузі «навчання через все життя», оскільки дозволяє на будь-якому етапі існування людини отримати необхідні знання, навички, нову професію та кваліфікацію, тобто стати соціально зрілою особою [1, с.175]. З іншого боку, цей вид освіти не повинен повністю підміняти собою систему очного навчання, оскільки далеко не всі навички та компетенції можна розвинути у онлайн-формі. Цей аспект було відображено у Маніфесті для навчання дорослих у XXI столітті [5], який акцентує увагу на обмеженості електронного навчання, зокрема у плані соціальної взаємодії. Окрім того, через розвиток цифрових технологій і телекомунікацій змінюється і роль педагога: він перестає бути лише викладачем, а стає посередником, модератором, куратором, який має можливість підтримувати нові формати навчання. Саме це підкреслює важливість конструктивної взаємодії всіх форм отримання освіти, тобто вони повинні доповнювати одне одного.

Досить важливим з точки зору соціалізації особистості вважається також не тільки формування професійних навичок працівника, але й заохочення його до ініціативності, можливості швидко здобувати нові знання та генерувати нові ідеї. Тобто розвиток освіти повинен носити як випереджаючий характер, так і активно реагувати на соціальні вимоги та потреби сучасного суспільства.

Проблеми розвитку так званих «навичок ХХІ століття» були визначені ще у 80-і роки ХХ століття. Зокрема, доповідь Національної комісії з покращення якості освіти США в 1983 році визначила наступні базові основи як фундамент навичок і компетенцій ХХІ століття: інтерес до освіти і навчання, розуміння та використання навичок на практиці, критичне мислення, можливість до комунікації і володіння технологіями [6]. При цьому фактично до 2000-х років під компетенціями ХХІ століття малися на увазі в основному навички у галузі інформаційно-комп'ютерних технологій [4]. В умовах глобалізації економіки, знань і технологій, метою системи освіти є формування «працівника знань», який є здатним створювати нові ідеї, продукти і рішення. В резолюції ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року», яку було прийнято ще в 2015 році, серед цілей і завдань було зазначено не тільки забезпечення рівного доступу до якісної інклюзивної освіти напротязі всього життя, але й збільшення частки населення, яка має навички, необхідні для працевлаштування та ведення підприємницької діяльності. Тобто спостерігається тенденція, коли потрібними стають не стільки спеціалісти з дипломом, а з конкретними практичними навичками. Причому важливим стає опанування універсальними навичками та компетенціями, які можуть допомогти конкретній людині бути більш гнучкою в мінливих умовах соціально-економічного середовища. Також важливим завданням є динамічна розробка нових підходів до соціальної підтримки населення згідно з актуальними викликами сучасності. Згідно з Маніфестом для вчителів, який було прийнято на конференції «Професійний образ та ідеал вчителя», організованої Радою Європи в 2014 році, формування універсальних навичок і компетенцій (системне і критичне мислення, вміння працювати у команді, швидко реагувати на зміни,

адаптивність у роботі з різними технологіями тощо) виступає одним з основних викликів сучасної системи освіти та соціальної роботи в ній [3, с. 15]. В зв'язку з цим у ряді держав, в тому числі і в Україні, проводиться робота з модернізації навчальних систем з метою приведення їх у відповідність до потреб часу.

Таким чином, в наш складний час розвиток будь-якої держави все більше залежить від стану, гнучкості та динамічності національної системи освіти. Постіндустріальна епоха, глобальна пандемія коронавірусу, воєнні дії породили та продовжують генерувати численні виклики цьому найважливішому соціальному інституту суспільства. Питання про те, якою сьогодні та в близькому майбутньому буде освіта актуальне як в глобальному масштабі, так і в межах кожної окремої держави, зокрема України. Розвиток освіти сприяє появі в ній низки різноманітних соціальних проблем. В наш час вже недостатньо отримати тільки професійну підготовку. Професійна освіта буде неповною без формування низки якостей, які необхідні для соціально відповідального виконання професійних функцій. Впевненість в своєму майбутньому, успішність, ступінь самореалізації та задоволення своїм місцем у житті, ціннісні орієнтири – все це багато в чому залежить від того, як почався процес соціалізації особистості під час навчання, як пройшов процес її соціальної адаптації. Наявність цілісної системи соціальної служби дозволить разом з педагогічним колективом об'єднаними зусиллями більш успішно вирішувати проблеми соціалізації особистості, надавати їй психолого-педагогічну підтримку. Тому не випадково соціальна робота в сфері освіти вважається однією з найскладніших. В наш час перед суспільством стоять задачі виховання молоді, запобігання соціальних патологій, створення умов для активної участі особистості в суспільному житті. Тому створення системи сучасної соціальної служби, збільшення кількості спеціалістів з соціальної роботи в закладах освіти дозволить гармонізувати взаємовідносини особистості і оточуючого середовища та більш ефективно надавати необхідну та вчасну допомогу тим, хто її потребує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Радул В. Соціальна зрілість – якість розвитку особистості / В. Радул // *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. Вип. 1 (10). С. 172-177.

2.Education for all 2000—2015: achievements and challenges. — United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2015. — 499 p.

3. Education for Change — Change for Education. Teacher manifesto for the 21st century of the conference “The Professional Image and Ethos of Teachers”. — Strasbourg : Council of Europe, 2014. — 40 p.

4. Jenson, J. Critical Review and Analysis of the Issue of “Skills, Technology and Learning” — URL: http://www.edu.gov.on.ca/eng/research/Jenson_ReportEng.pdf

5. Manifesto for Adult Learning in the 21st Century. — Brussels : Europ. Assoc. for the Education of Adults, 2016. — 16 p.

6. National Commission on Excellence in Education. A Nation at Risk: The Moral Imperative of Educational Reform. — URL: <https://www2.ed.gov/pubs/NatAtRisk/index.html>

7. Otara A. The Future of Education and Its Challenges in Africa. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 2012, vol. 2(9), pp. 151-156.